© 2011 - 2021 www.begaafdonderwijs.nl

De Romeinen

Vaardigheden:

- Onderzoeksvaardigheden

Denken:

- Praktisch, analytisch, kritisch, creatief

Benodigdheden:

- Werkblad 1
- Internet
- Lesbrief legermuseum (zie opdr. 2
- Groot vel papier voor poster
- Schaar - lijm

Inleiding:

In dit project leer je over de Romeinen. Je leest het boek ‘Terug in de tijd - Romeinen’ en beantwoordt vragen bij de hoofdstukken van het boek. Na de vragen vind je opdrachten. Je mag deze opdrachten allemaal maken òf er een paar van kiezen.
Als je klaar bent met dit project heb je veel geleerd over:

De Romeinen

Oriëntatie

Bekijk het filmpje over het ontstaan van de stad Rome:
https://schooltv.nl/video/romulus-en-remus-het-ontstaan-van-rome/

Basisinhoud

Het Romeinse rijk

1. Wat is een keizerrijk?
2. Wie was Augustus? Zou daar de naam van de achtste maand vandaan komen, denk je?
3. Wat is een forum? Is er bij jou in de buurt ook een 'forum'?
4. Wat gebeurde er in het Colosseum? Welk (soort) gebouw zou je een 'colosseum-van-deze-tijd' kunnen noemen?
5. Hoe kan het dat we veel weten over de oude Romeinen?

Gladiatoren

6. Zou jij graag kijken naar een gladiatorengevecht? Waarom wel/niet?
7. Maak de zinnen af. Kies uit: drietand, kort zwaard, schild, net.
   Een retarius vocht met…
   Een secutor vocht met…
8. Was een gladiatorengevecht *altijd* op leven en dood? Zonee, wanneer wel en wanneer niet?

Gladiatorenschool

9. Wat waren de meeste gladiatoren?
10. Waar kun je de gladiatoren tegenwoordig mee vergelijken?
11. Hoe zag het leven in een gladiatorenschool eruit?
12. Waarom wilde elke gladiator het liefst een 'rudis' winnen?

Basisinhoud - *vervolg*

Races & baden

13. Wat bekeken de Romeinen in het circus? Wat bekijken wij in het circus?
14. Hoe zagen de strijdwagens er uit?
15. Zou jij ‘wagenmenner’ willen zijn? Waarom wel/niet?
16. Wat deden de Romeinen in de baden?
17. Wat heeft olijfolie met de Romeinse baden te maken?

Romeinse huizen

18. Wat kun je zeggen over de Romeinse huizen van de armen?
19. En wat kun je zeggen van de Romeinse huizen van de rijken?

Romeins voedsel

20. Wat aten arme Romeinen?
21. Wat is een eetfestijn?

Romeinse mode

22. Wat droegen Romeinse mannen?
23. Hoe kon je ‘belangrijke mannen’ herkennen?
24. Waarom kregen jongens als ze veertien waren een speciale toga?
25. Wat droegen Romeinse vrouwen?
26. Wat droegen Romeinse meisjes?

Naar school

27. Wie mochten er in de Romeinse tijd naar school?
28. Wat leerden ze op school?
29. Wat is een stilet?
30. Wat gebruikten de leerlingen in plaats van een schrift?

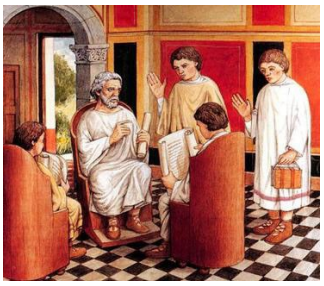

Basisinhoud - *vervolg*

Het Romeinse leger

31. Wat is een legionsoldaat?
32. Wat droeg een legioensoldaat?
33. Wat maakte het leven van een legioensoldaat gevaarlijk en hard?

Goden en Tempels

34. Wat deden de Romeinen in de tempels?
35. Schrijf over en maak af:
    Bacchus was de god van de …
    Jupiter was de god van de …
    Mars was de god van de …
    Venus was de godin van de …
    Vesta was de godin van het …

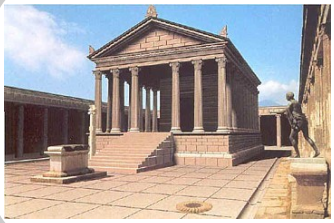

Afronding Basisinhoud

Kijk je antwoorden na en verbeter eventuele fouten. Je juf of meester heeft de antwoorden. Bewaar je antwoorden(blad) goed want deze zul je wanneer het project klaar is moeten inleveren bij je juf of meester. Heb je het werkblad op de computer gemaakt, druk dan een exemplaar af.

Verdieping

Opdracht 1.

Test je kennis en neem het op tegen leerlingen uit heel het land!
Op de site hieronder kun je meedoen aan een quiz over de oude Romeinen. Je krijgt filmpjes te zien en daarna volgen vragen over het filmpje.
https://quiz.ntr.nl/quiz/start/quiz_id/147

SCHOOLTV BEELDBANK

Maak kennis met Marcus Scanius, Flavius Victor, Julia -Julius en Lucius en Brinno de Germaan! De lesbrief vertelt je wie ze zijn!

Opdracht 2.

Het legermuseum heeft een lesbrief gemaakt over het Romeinse leger. Je vindt deze lesbrief achterin dit project.

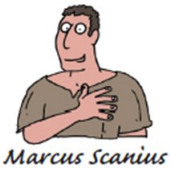
Marcus Scanius

Flavius Victor

Julia, Julius en Lucius

Brinno

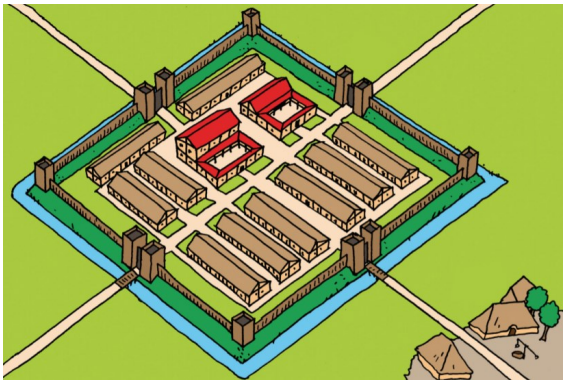

Opdracht 3.

School

De Romeinen hadden andere cijfers dan wij nu gebruiken. Eigenlijk hadden ze helemaal geen cijfers… ze gebruikten letters voor getallen. Wil je weten hoe dat in z'n werk ging? Maak het werkblad 'Romeinse Cijfers" op bladzijde 9 van dit project!

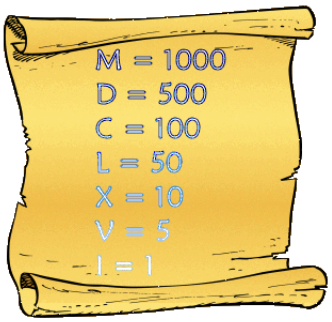

Opdracht 4.

Goden

De Romeinen geloofden niet in 1 god, maar in heel veel goden. Kijk op de volgende site en lees over de negen belangrijkste goden:
www.romans-latin.net/goden.htm
Maak een Romeinse Goden poster. Zorg dat alle negen goden te zien zijn op je poster, bijvoorbeeld door een plaatje of tekening. Zet bij het plaatje of de tekening de naam van de god(in) en ook waar hij/zij de god van is. Hoe heette de god(in) bij de Grieken?
Zorg dat de poster een duidelijke titel heeft.

De Romeinen hebben de goden eigenlijk van de Grieken 'gestolen'! Alle Romeinse goden hebben ook een Griekse naam.

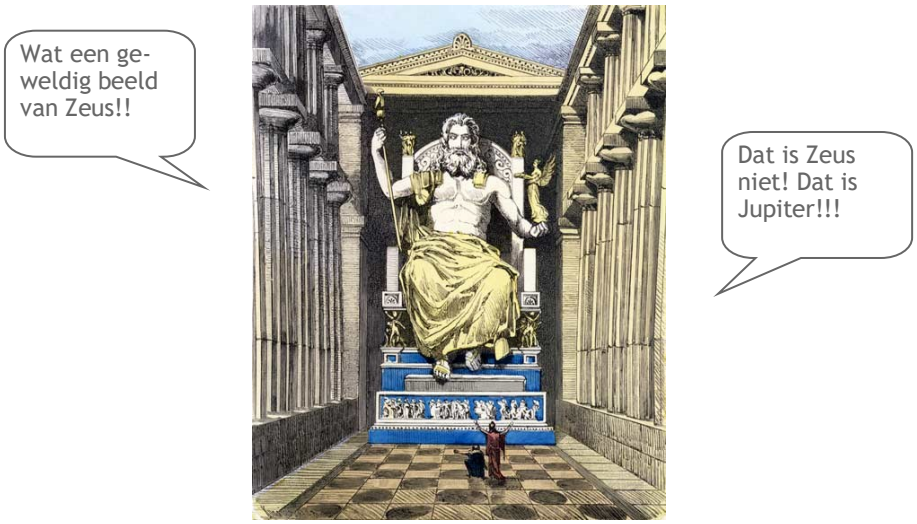

Opdracht 5.

Mozaïek
Zoals je hebt gelezen maakten de Romeinen hele mooie mozaïeken. Maak je eigen kunstwerkje met de "mozaïekmaker" op
http://macropolis.org/banderillas/famosaic/easy.htm
(Link gebroken? Typ de volgende zoektermen in google: mosaic maker online –photo [de –photo zorgt er voor dat je niet al die foto mozaïek apps in je zoekresultaten krijgt])
Als je je gemaakte mozaiek wilt bewaren dan zul je de hele pagina moeten printen, je kunt je mozaiek helaas niet opslaan. Om de pagina te printen doe je het volgende:
Zorg dat het mozaiek (dus de site) op je beeldscherm staat. Klik op de “PrtSc” knop op je toetsenbord (meestal rechtsbovenaan). Open een Word document. Klik met de rechtermuisknop en klik op ‘plakken’. De webpagina met jouw mozaiek verschijnt in het document. Print de pagina en knip jouw mozaiek uit.

“Het was waan-zinnig!!! Neusus Pullikus werd er compleet uitgereden door Gemenius Boefus! Wat een strijd!...

Opdracht 6.

Strijdwagenraces in het Circus
Schrijf een artikel voor de krant waarin je verslag doet van de grote eindfinale-strijdwagenrace!
Welke wagenmenners deden mee? Wie was de favoriet? Hoe verliep de race? Wie won? Wat heeft hij gewonnen? Hoe reageerde het publiek? Wat gebeurde er nog meer tijdens de race? Zorg ook voor een foto bij je verslag (dus een tekening).

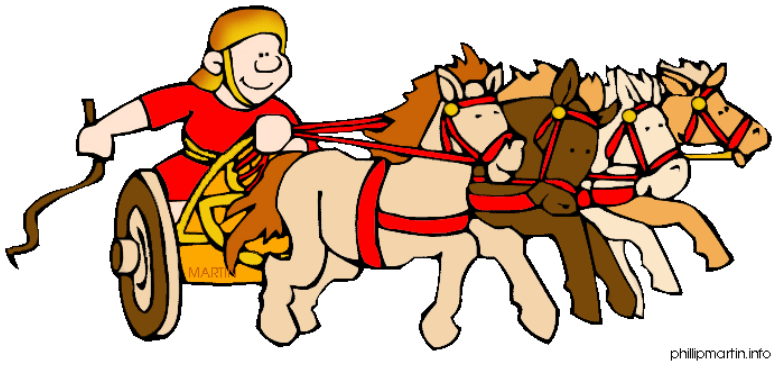

Evaluatie

De Romeinen

Onderdelen	Criteria	Beoordeling: Onvoldoende / Matig / Voldoende / Ruim Voldoende / Goed
Basisinhoud	• Duidelijke, volledige antwoorden • Netjes gewerkt • Goed eerst zelf geprobeerd antwoorden te vinden, vroeg tijdig om hulp	☆ ☆ ☆ ☆ ☆
Opdracht 1	Wat was de score?	☆ ☆ ☆ ☆ ☆
Opdracht 2	• Duidelijke antwoorden • Netjes gewerkt	☆ ☆ ☆ ☆ ☆
Opdracht 3	• Begrip Romeinse cijfers • Netjes gewerkt	☆ ☆ ☆ ☆ ☆
Opdracht 4	• Duidelijke, volledige informate • Overzichtelijke, nette lay-out • Mooi en passend beeldmateriaal • Correcte spelling, goed leesbaar	☆ ☆ ☆ ☆ ☆
Opdracht 5	• Kleurgebruik • Origineel, creatief ontwerp	☆ ☆ ☆ ☆ ☆
Opdracht 6	• Origineel, interessant verslag • Duidelijk begin-midden-eind • Best gedaan op tekening(en)	☆ ☆ ☆ ☆ ☆

Eindbeoordeling

★ ★ ★ ★ ★

Werkblad 1

Romeinse cijfers

1=	I	15=	XV
2=	II	16=	XVI
3=	III	18=	XVIII
4=	IV	17=	XVII
5=	V	19=	XIX
6=	VI	20=	XX
7=	VII	30=	XXX
8=	VIII	40=	XL
9=	IX	50=	L
10=	X	60=	LX
11=	XI	90=	XC
12=	XII	100=	C
13=	XIII	500=	D
14=	XIV	1000=	M

Uitleg Romeinse cijfers:
Als er een I vóór een cijfer staat, wordt deze er afgetrokken.
Voorbeeld: IV (=4), dit is V-I (= 5-1).
Als er een I achter staat, wordt deze erbij opgeteld.
Voorbeeld: VI (=6), dit is V+I (= 5+1).

Probeer onderstaande getallen in Romeinse cijfers op te schrijven. (Kijk goed naar de tabellen hierboven)

20 = …	120 = …
21 = …	124 = …
34 = …	600 = …
46 = …	691 = …
80 = …	1532= …

Reken uit: LXIII + XLVII = …

Nederland tijdens de Romeinse tijd

Retourtje Romeinen

Marcus Scanius

Flavius Victor

Julia, Julius en Lucius

Brinno

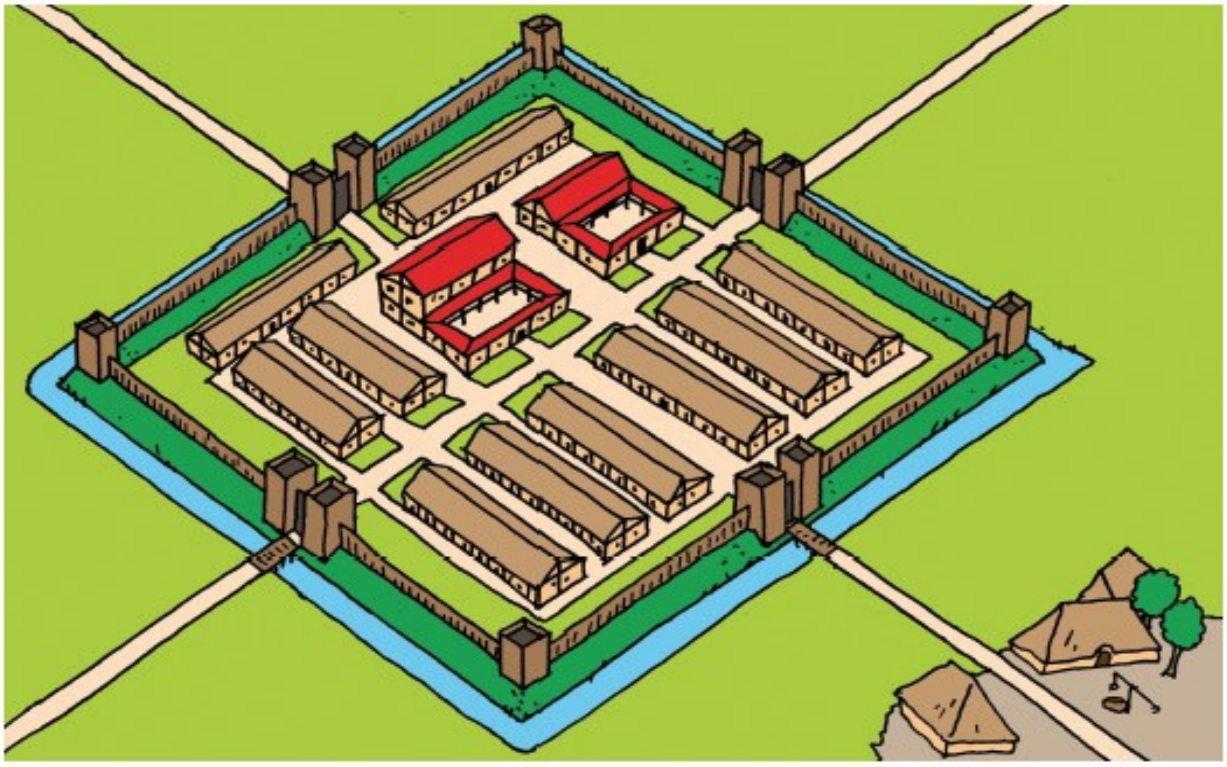

Naam

Klas

legermuseum

Romeinse soldaat

Ave, mijn naam is Marcus Scanius. Ik ben een Romeinse soldaat. Maar ik kom niet uit Rome. Ik ben geboren in Thracia. Mijn geboorteland is lang geleden veroverd door de Romeinen. Het is nu onderdeel van het grote Romeinse Rijk. De soldaten in ons fort komen allemaal uit de buurt van Thracia. Mijn vriend Julius Pudens komt zelfs uit Macedonia.

Opdracht 1

Hieronder zie je een kaartje van het Romeinse Rijk en van Europa zoals het nu is.
Zoek op de kaart van Europa op hoe de Romeinse namen nu worden genoemd.

Romeins	Nu	Romeins	Nu
Brittannia		Mauretania	
Germania		Dacia	
Belgica		Thracia	
Gallia		Armenia	
Hispania		Aegyptus	

Ik ben soldaat in een castellum, dat is een soort fort. Romeinse soldaten moeten 25 jaar in het leger dienen. Ik ben nu 38 jaar oud en ik moet nog 6 jaar. Zo verdien ik mijn geld en ben ik zeker van een goede baan. In het dorpje waar ik woonde, was geen werk voor mij. In het fort oefenen we veel in het vechten. Maar het is al jaren erg rustig aan de grens. We hoeven dus niet te vechten met de Germaanse stammen. Maar het is niet zo dat we op onze kont kunnen gaan zitten. Nee, de commandant houdt ons wel bezig! Naast het vechten, bouwen we huizen en wegen. Ook graven we sloten en kanalen.

Opdracht 2

Hieronder zie je mijn wapenuitrusting.
Zet de juiste cijfers van de plaat
bij de woorden.

- Helm (galea)
- Harnas (lorica)
- Schild (scutum)
- Speer (pilum)
- Zwaard (gladius)
- Sandalen (galigae)

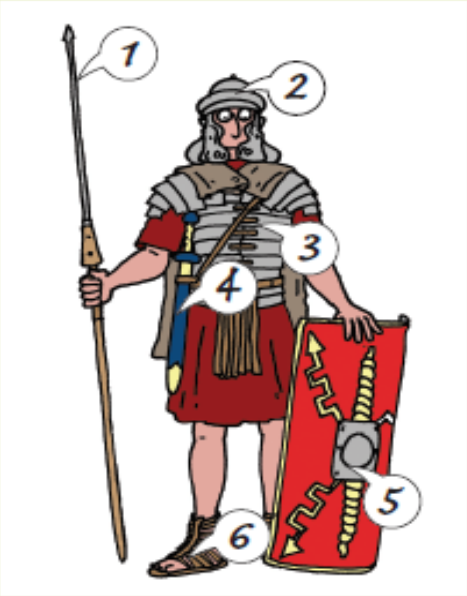

Soms moeten we wachtlopen op de wachttorens langs de Rijn. Die rivier is de grens van het Romeinse Rijk. Langs de hele rivier liggen forten. Tussen de forten staan wachttorens. Samen met drie andere soldaten heb ik vier dagen dienst in de wachttoren. Om de beurt staan we vier uur op wacht. Vanuit de wachttorens bewaken we de grens. Als er vijanden de rivier oversteken, maken wij een groot vuur. De rook van het vuur is helemaal in het fort te zien. Dan stuurt het fort een groep ruiters naar onze wachttoren. De ruiters vallen de vijand aan. Als ik niet op wacht sta, ga ik kijken of we wat vis hebben gevangen. Naast de wachttoren, aan de oever van de Rijn, hebben we een paar fuiken uitgezet. Gisteren zaten daar nog twee vette palingen in. Die hebben we tijdens het avondeten lekker opgegeten.

Commandant

Ave, mijn naam is Flavius Victor. Ik ben de commandant van het castellum. Ik ben de baas van alle soldaten in dit fort. In dit fort is een cohort (480 soldaten) gelegerd. Het Romeinse leger is heel groot. Het bestaat uit legioenen. Een legioen is net zo groot als wel 10 cohorten!

Opdracht 3

Weet je waarom het Romeinse leger zo groot moest zijn?

Opdracht 4

Hieronder sta ik naast een gewone soldaat.
Ik ben anders gekleed dan de soldaat. Kun je vier verschillen vinden?

1

2

3

4

In Nederland is één groot fort waar een heel legioen inpast. Dit fort ligt in Nijmegen. Zo'n groot fort heet een castra. Alle andere forten zijn een stuk kleiner en liggen langs de Rijn. Deze kleine forten, castella, moeten de Romeinse grens bewaken. Een castellum is ongeveer vier voetbalvelden groot. Het fort is door de soldaten zelf gemaakt. Eerst graven ze een gracht. Met de overgebleven aarde maken ze een wal. Daarna zetten ze er een muur van houten palen in. Op elke hoek en bij de poorten bouwen ze torens. Binnen de muren bouwen de soldaten verschillende gebouwen. De soldaten slapen in barakken, dat zijn een soort schuren. In elke barak slapen 48 soldaten. Aan het einde van elke barak woont een officier. Hij is de baas over alle soldaten die in de barak slapen.

Opdracht

Als het fort klaar was, zag het er als volgt uit:

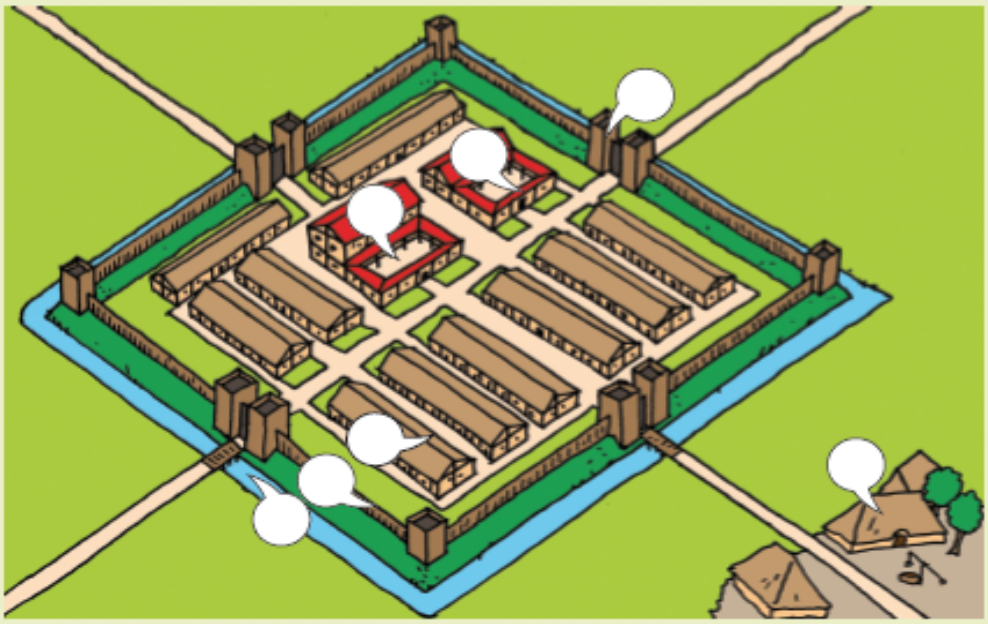

Zet de cijfers van de woorden in de open rondjes bij de tekening.

1 Gracht
2 Aarden wal
3 Poort
4 Barakken
5 Woning van de commandant
6 Hoofdgebouw
7 Kampdorp

Soldatenvrouw

Hallo, ik ben Julia, de vrouw van Marcus Scanius. We hebben twee kinderen: Julius van 12 jaar en Lucius van 10 jaar. Ze willen allebei, net als hun vader, soldaat worden. Ik woon met de kinderen in de vicus, het kampdorp, naast het fort. In dit dorp wonen de vrouwen en kinderen van de soldaten en andere Romeinen en Germanen. In het kampdorp is ook een markt. Hier verkopen Germanen vis, vlees, huiden, geweven stoffen, kaas en graan. Of ze ruilen hun producten tegen Romeinse goederen. De Germanen waren gewend om spullen te ruilen. Van ons hebben ze geleerd om met geld te betalen.

Opdracht 6

Hieronder zie je allerlei producten waarmee Romeinen en Germanen ruilden en handelden. Zet de juiste voorwerpen bij de juiste persoon.

Wij Romeinen spreken Latijn, maar de Germanen spreken hun eigen taal: het Germaans. Als een Romein en een Germaan met elkaar gaan handelen, kunnen ze elkaar niet goed verstaan. Dan moeten ze met gebaren zeggen wat ze bedoelen. Sommige Germanen hebben zelf in het Romeinse leger gezeten en spreken hierdoor wel Latijn.

Opdracht 7

Voor nieuwe dingen, die de Romeinen naar Nederland brachten, hadden de Germanen nog geen woorden. Dan namen ze de Latijnse namen hiervoor over. In het Nederlands hebben we nog steeds woorden die uit het Latijn komen.

Kun jij de Nederlandse woorden raden?

Castellum		Tegula	
Stratum		Murus	
Fornus		Scola	
Saccus		Camera	
Porta			

De soldaten mogen eigenlijk tijdens hun diensttijd in het Romeinse leger niet trouwen. Dat mag pas als zij uit het leger gaan. Maar Marcus en ik waren erg verliefd en zo lang wilden wij niet wachten. Gelukkig zijn de officieren niet zo streng. Veel soldaten hebben vrouw en kinderen die in het kampdorp wonen. Op deze manier zien ze elkaar regelmatig. Als Marcus naar een ander fort wordt overgeplaatst, verhuizen wij mee. Het kan voorkomen dat wij dan helemaal naar de andere kant van Europa moeten.

Canninefaat en vishandelaar

Mijn naam is Brinno, ik ben Germaan. De Germanen bestaan uit verschillende stammen. Ik ben van de stam van de Canninefaten. Onze hoofdstad is Forum Hadriani en ligt vlakbij de zee. In het oosten wonen de Bataven en in het noorden de stam van de Friezen. In een stam is het stamhoofd de baas. Als de stam erg groot is, zijn er soms meer stamhoofden.

Opdracht 8

Bekijk de kaart van Nederland tijdens de Romeinse tijd. Zet met behulp van de bovenstaande aanwijzingen en het kompas de nummers uit de kaart bij de juiste stammen.

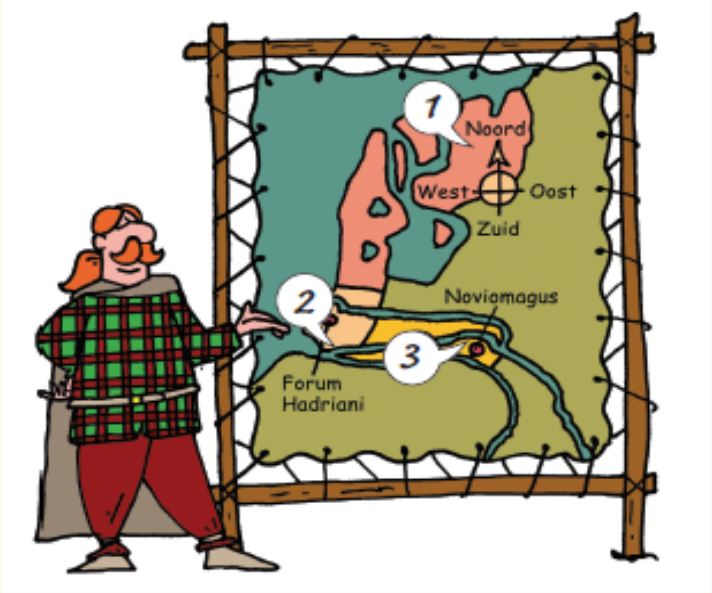

- Bataven
- Friezen
- Canninefaten

Wij, Canninefaten, wonen in kleine dorpjes. De meesten van ons zijn boer. In mijn geboortedorp hebben we ook een smid en een pottenbakker. Vlakbij Romeinse forten zijn kampdorpen ontstaan, waar Romeinen en Germanen naast elkaar leven. De soldaten in het fort hebben een hoop eten en spullen nodig. Ik ben een vishandelaar en woon in het kampdorp. Ik vang met mijn netten grote zalm en steur op de Rijn. Met mijn fuiken vang ik altijd erg veel paling. Ik verkoop mijn vis op de markt in het kampdorp. Soms koop ik mosselen en oesters van zeevissers uit Katwijk. Vooral de soldaten uit het fort zijn verzot op de mosselen.

Voordat ik vishandelaar werd, was ik 25 jaar lang soldaat in het Romeinse leger. Wij zijn goede ruiters, de beste in de wereld! De Romeinen weten dat ook en die willen ons graag in hun leger hebben. Ik ben bijna in het hele Romeinse Rijk geweest. In Engeland zorgden wij ervoor dat de stam van de Picten werd verslagen. Ik ben zelfs in Rome geweest! Ik zat daar vijf jaar in de garderuiterij. Deze ruiters zijn de lijfwacht van de keizer. In de garderuiterij zitten de beste Keltische en Germaanse ruiters. Daarna ben ik nog een paar jaar in Duitsland geweest. Hier werkte ik meer dan een jaar op een transportschip van het leger. Wij brachten stenen van een steengroeve naar forten. Op dit schip leerde ik varen en vissen.
Na mijn diensttijd kreeg ik het Romeinse burgerrecht. Dat was handig toen ik terugkeerde naar mijn geboortedorp. Hier wilde ik visser worden. Niet iedereen mag zomaar vissen in de rivieren. Hiervoor heb je een Romeinse vergunning nodig. Omdat ik nu Romeins burger ben, kreeg ik deze vergunning.

Opdracht 9

Kies in het onderstaande puzzeltje wie je wilt helpen. Red de paling uit de handen van Brinno of help Brinno juist om de paling in de fuik te krijgen.

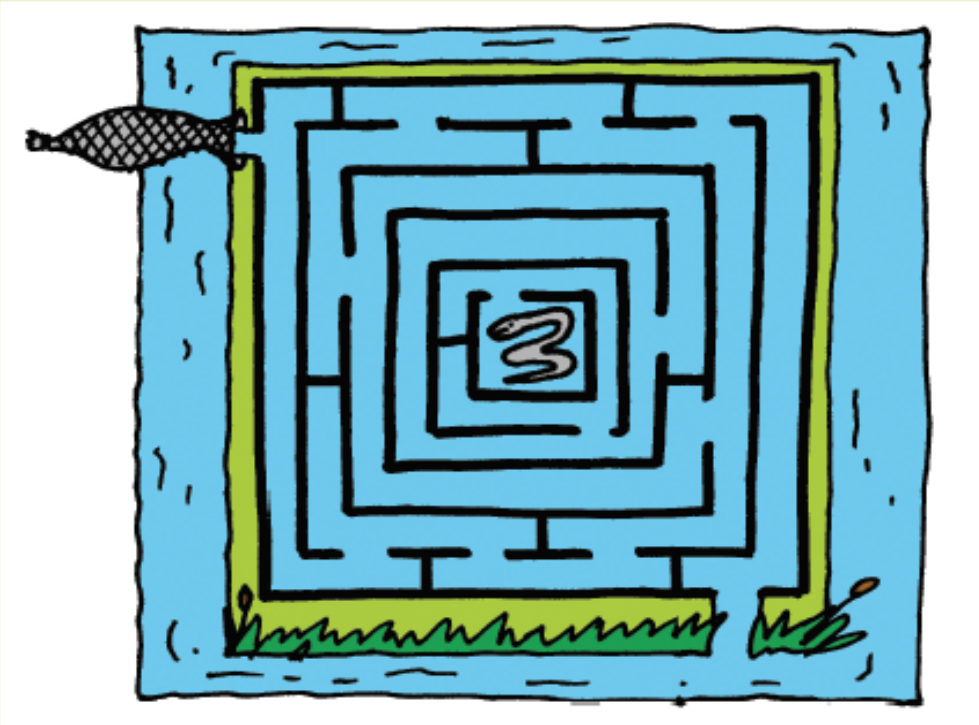

Antwoordblad

Retourtje Romeinen

Opdracht 1

Brittannia	Groot Brittannië (Engeland)
Germania	Duitsland
Belgica	België
Gallia	Frankrijk
Hispania	Spanje
Dacia	Roemenië
Thracia	Griekenland/Bulgarije
Armenia	Armenië
Aegyptus	Egypte
Mauretania	Marokko/Algerije

Opdracht 2

2 *Helm*
3 *Harnas*
5 *Schild*
1 *Speer*
4 *Zwaard*
6 *Sandalen*

Opdracht 3

Weet je waarom het Romeinse leger zo groot moest zijn?
Omdat het Romeinse rijk heel groot was. De Romeinen hadden heel veel soldaten nodig om hun grote rijk te beschermen.

Opdracht 4

De commandant heeft de volgende zaken die een soldaat niet of anders heeft:

- vederbos op de helm
- staf van wijnrank i.p.v. een speer
- ovaal/ rond schild i.p.v. een rechthoekig/ vierkant schild.
- scheenplaten
- zwaard aan de linkerkant, bij soldaat rechts
- andere 'rok' (tunica)

Opdracht 5

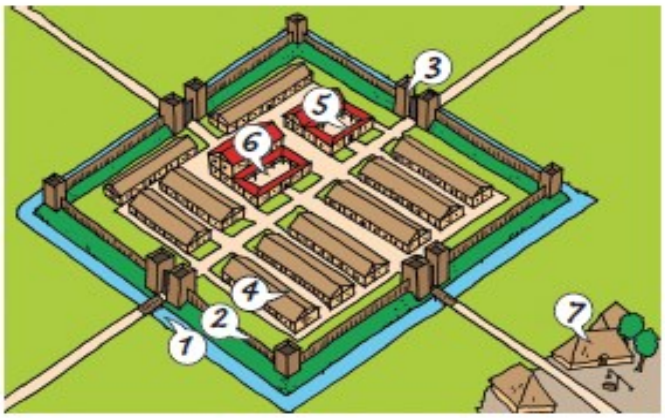

Opdracht 6

Romein	*Germaan*
glas	graan
wijn	kaas
olielamp	vis
mantelspeld	leer

Opdracht 7

Romeinse namen	*Nederlandse namen*
Castellum	Kasteel
Stratum	Straat
Fornus	Fornuis
Saccus	Zak
Porta	Poort
Tegula	Tegel
Murus	Muur
Scola	School
Camera	Kamer

Opdracht 8

3 *Bataven*
1 *Friezen*
2 *Canninefaten*

Colofon

Uitgave Legermuseum, 2004
Samenstelling Jeroen Punt, educator Legermuseum
Illustraties Auke Herrema
Vormgeving Fabrique
Met dank aan A. C. Harshagen, P. L. Visser

Voor meer informatie over Romeinen www.gemina.nl
Dit lespakket kunt u downloaden vanaf www.legermuseum.nl

Nederland tijdens de Romeinse tijd

Retourtje Romeinen

Marcus Scanius

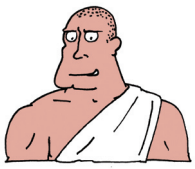

Flavius Victor

Julia, Julius en Lucius

Brinno

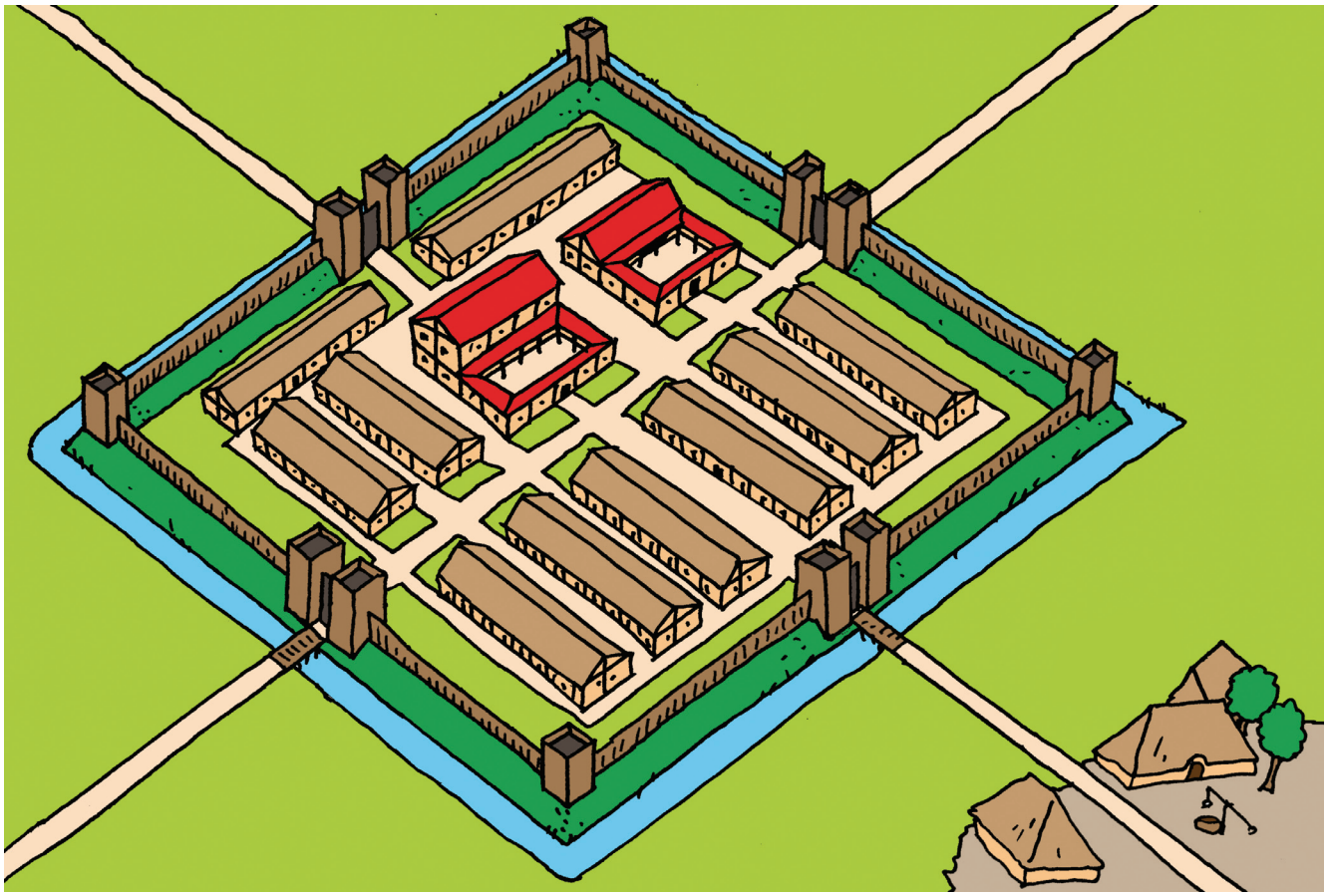

Naam

Klas

legermuseum

Romeinse soldaat

Ave, mijn naam is Marcus Scanius. Ik ben een Romeinse soldaat. Maar ik kom niet uit Rome. Ik ben geboren in Thracia. Mijn geboorteland is lang geleden veroverd door de Romeinen. Het is nu onderdeel van het grote Romeinse Rijk. De soldaten in ons fort komen allemaal uit de buurt van Thracia. Mijn vriend Julius Pudens komt zelfs uit Macedonia.

Opdracht 1

Hieronder zie je een kaartje van het Romeinse Rijk en van Europa zoals het nu is.
Zoek op de kaart van Europa op hoe de Romeinse namen nu worden genoemd.

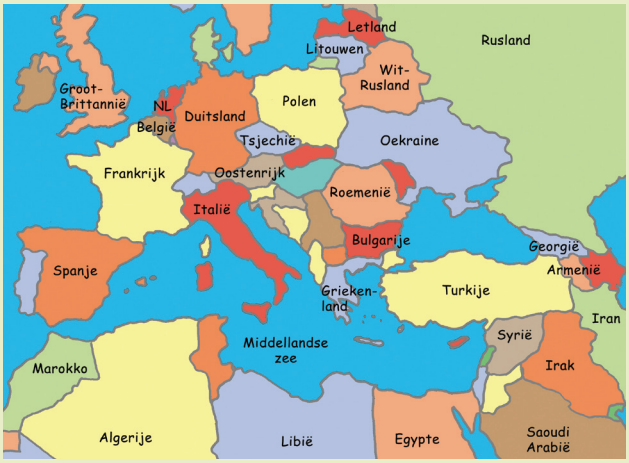

Romeins	Nu
Brittannia	
Germania	
Belgica	
Gallia	
Hispania	

Romeins	Nu
Mauretania	
Dacia	
Thracia	
Armenia	
Aegyptus	

Ik ben soldaat in een castellum, dat is een soort fort. Romeinse soldaten moeten 25 jaar in het leger dienen. Ik ben nu 38 jaar oud en ik moet nog 6 jaar. Zo verdien ik mijn geld en ben ik zeker van een goede baan. In het dorpje waar ik woonde, was geen werk voor mij. In het fort oefenen we veel in het vechten. Maar het is al jaren erg rustig aan de grens. We hoeven dus niet te vechten met de Germaanse stammen. Maar het is niet zo dat we op onze kont kunnen gaan zitten. Nee, de commandant houdt ons wel bezig! Naast het vechten, bouwen we huizen en wegen. Ook graven we sloten en kanalen.

Opdracht 2

Hieronder zie je mijn wapenuitrusting.
Zet de juiste cijfers van de plaat
bij de woorden.

- ◯ Helm (galea)
- ◯ Harnas (lorica)
- ◯ Schild (scutum)
- ◯ Speer (pilum)
- ◯ Zwaard (gladius)
- ◯ Sandalen (galigae)

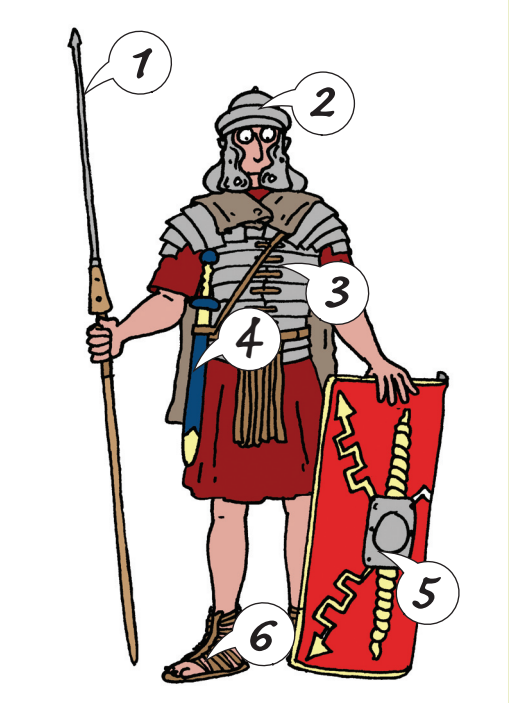

Soms moeten we wachtlopen op de wachttorens langs de Rijn. Die rivier is de grens van het Romeinse Rijk. Langs de hele rivier liggen forten. Tussen de forten staan wachttorens. Samen met drie andere soldaten heb ik vier dagen dienst in de wachttoren. Om de beurt staan we vier uur op wacht. Vanuit de wachttorens bewaken we de grens. Als er vijanden de rivier oversteken, maken wij een groot vuur. De rook van het vuur is helemaal in het fort te zien. Dan stuurt het fort een groep ruiters naar onze wachttoren. De ruiters vallen de vijand aan. Als ik niet op wacht sta, ga ik kijken of we wat vis hebben gevangen. Naast de wachttoren, aan de oever van de Rijn, hebben we een paar fuiken uitgezet. Gisteren zaten daar nog twee vette palingen in. Die hebben we tijdens het avondeten lekker opgegeten.

Commandant

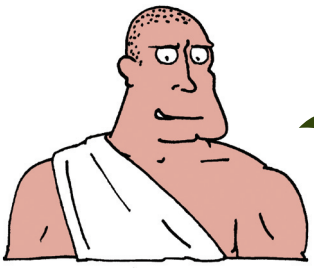

Ave, mijn naam is Flavius Victor. Ik ben de commandant van het castellum. Ik ben de baas van alle soldaten in dit fort. In dit fort is een cohort (480 soldaten) gelegerd. Het Romeinse leger is heel groot. Het bestaat uit legioenen. Een legioen is net zo groot als wel 10 cohorten!

Opdracht 3

Weet je waarom het Romeinse leger zo groot moest zijn?

Opdracht 4

Hieronder sta ik naast een gewone soldaat.
Ik ben anders gekleed dan de soldaat. Kun je vier verschillen vinden?

1

2

3

4

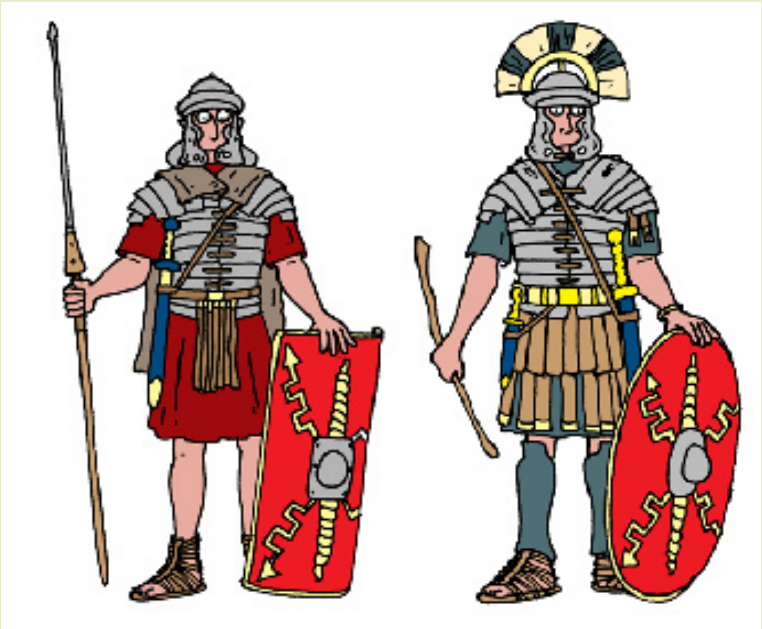

In Nederland is één groot fort waar een heel legioen inpast. Dit fort ligt in Nijmegen. Zo'n groot fort heet een castra. Alle andere forten zijn een stuk kleiner en liggen langs de Rijn. Deze kleine forten, castella, moeten de Romeinse grens bewaken. Een castellum is ongeveer vier voetbalvelden groot. Het fort is door de soldaten zelf gemaakt. Eerst graven ze een gracht. Met de overgebleven aarde maken ze een wal. Daarna zetten ze er een muur van houten palen in. Op elke hoek en bij de poorten bouwen ze torens. Binnen de muren bouwen de soldaten verschillende gebouwen. De soldaten slapen in barakken, dat zijn een soort schuren. In elke barak slapen 48 soldaten. Aan het einde van elke barak woont een officier. Hij is de baas over alle soldaten die in de barak slapen.

Opdracht

Als het fort klaar was, zag het er als volgt uit:

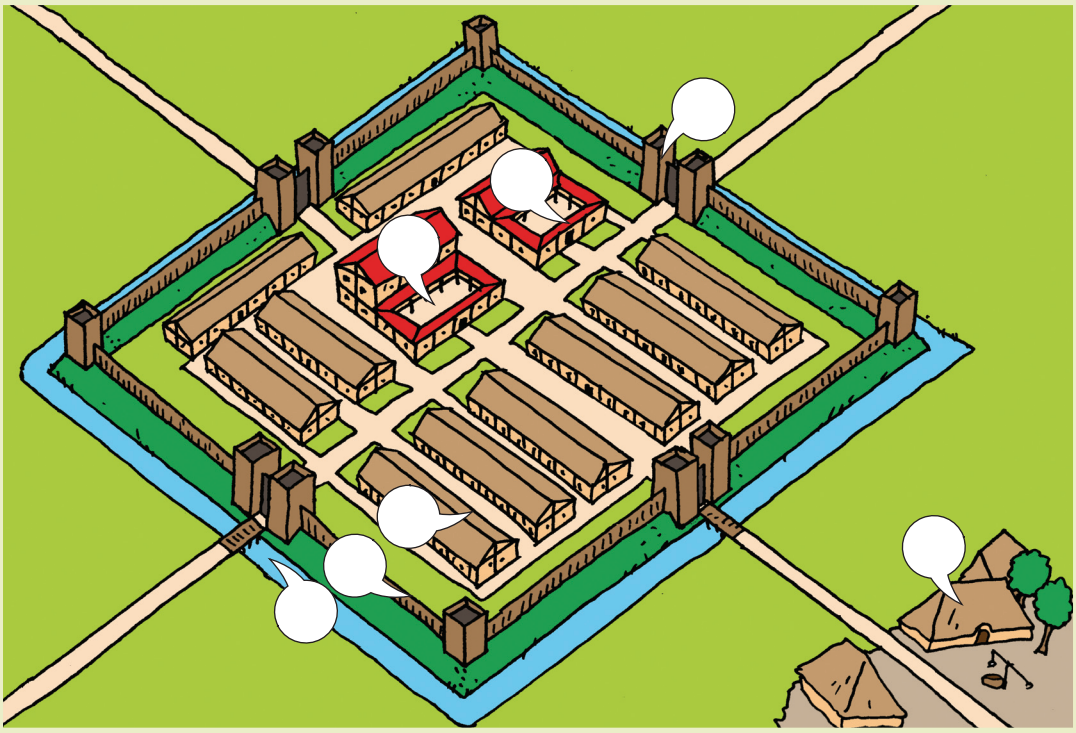

Zet de cijfers van de woorden in de open rondjes bij de tekening.

1 Gracht
2 Aarden wal
3 Poort
4 Barakken
5 Woning van de commandant
6 Hoofdgebouw
7 Kampdorp

Soldatenvrouw

Hallo, ik ben Julia, de vrouw van Marcus Scanius. We hebben twee kinderen: Julius van 12 jaar en Lucius van 10 jaar. Ze willen allebei, net als hun vader, soldaat worden. Ik woon met de kinderen in de vicus, het kampdorp, naast het fort. In dit dorp wonen de vrouwen en kinderen van de soldaten en andere Romeinen en Germanen. In het kampdorp is ook een markt. Hier verkopen Germanen vis, vlees, huiden, geweven stoffen, kaas en graan. Of ze ruilen hun producten tegen Romeinse goederen. De Germanen waren gewend om spullen te ruilen. Van ons hebben ze geleerd om met geld te betalen.

Opdracht 6

Hieronder zie je allerlei producten waarmee Romeinen en Germanen ruilden en handelden. Zet de juiste voorwerpen bij de juiste persoon.

Wij Romeinen spreken Latijn, maar de Germanen spreken hun eigen taal: het Germaans. Als een Romein en een Germaan met elkaar gaan handelen, kunnen ze elkaar niet goed verstaan. Dan moeten ze met gebaren zeggen wat ze bedoelen. Sommige Germanen hebben zelf in het Romeinse leger gezeten en spreken hierdoor wel Latijn.

Opdracht 7

Voor nieuwe dingen, die de Romeinen naar Nederland brachten, hadden de Germanen nog geen woorden. Dan namen ze de Latijnse namen hiervoor over. In het Nederlands hebben we nog steeds woorden die uit het Latijn komen.

Kun jij de Nederlandse woorden raden?

Castellum		Tegula	
Stratum		Murus	
Fornus		Scola	
Saccus		Camera	
Porta			

De soldaten mogen eigenlijk tijdens hun diensttijd in het Romeinse leger niet trouwen. Dat mag pas als zij uit het leger gaan. Maar Marcus en ik waren erg verliefd en zo lang wilden wij niet wachten. Gelukkig zijn de officieren niet zo streng. Veel soldaten hebben vrouw en kinderen die in het kampdorp wonen. Op deze manier zien ze elkaar regelmatig. Als Marcus naar een ander fort wordt overgeplaatst, verhuizen wij mee. Het kan voorkomen dat wij dan helemaal naar de andere kant van Europa moeten.

Canninefaat en vishandelaar

Mijn naam is Brinno, ik ben Germaan. De Germanen bestaan uit verschillende stammen. Ik ben van de stam van de Canninefaten. Onze hoofdstad is Forum Hadriani en ligt vlakbij de zee. In het oosten wonen de Bataven en in het noorden de stam van de Friezen. In een stam is het stamhoofd de baas. Als de stam erg groot is, zijn er soms meer stamhoofden.

Opdracht 8

Bekijk de kaart van Nederland tijdens de Romeinse tijd. Zet met behulp van de bovenstaande aanwijzingen en het kompas de nummers uit de kaart bij de juiste stammen.

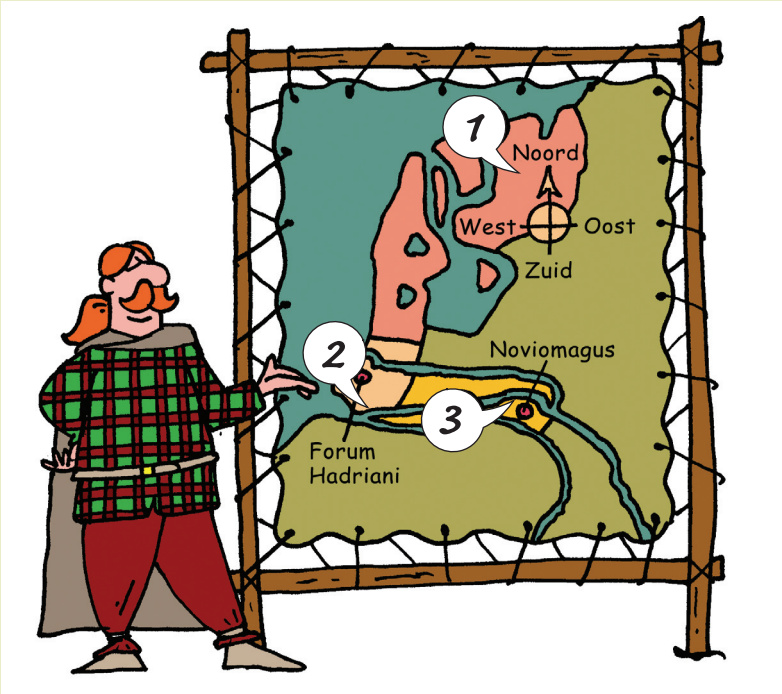

- Bataven
- Friezen
- Canninefaten

Wij, Canninefaten, wonen in kleine dorpjes. De meesten van ons zijn boer. In mijn geboortedorp hebben we ook een smid en een pottenbakker. Vlakbij Romeinse forten zijn kampdorpen ontstaan, waar Romeinen en Germanen naast elkaar leven. De soldaten in het fort hebben een hoop eten en spullen nodig. Ik ben een vishandelaar en woon in het kampdorp. Ik vang met mijn netten grote zalm en steur op de Rijn. Met mijn fuiken vang ik altijd erg veel paling. Ik verkoop mijn vis op de markt in het kampdorp. Soms koop ik mosselen en oesters van zeevissers uit Katwijk. Vooral de soldaten uit het fort zijn verzot op de mosselen.

Voordat ik vishandelaar werd, was ik 25 jaar lang soldaat in het Romeinse leger. Wij zijn goede ruiters, de beste in de wereld! De Romeinen weten dat ook en die willen ons graag in hun leger hebben. Ik ben bijna in het hele Romeinse Rijk geweest. In Engeland zorgden wij ervoor dat de stam van de Picten werd verslagen. Ik ben zelfs in Rome geweest! Ik zat daar vijf jaar in de garderuiterij. Deze ruiters zijn de lijfwacht van de keizer. In de garderuiterij zitten de beste Keltische en Germaanse ruiters. Daarna ben ik nog een paar jaar in Duitsland geweest. Hier werkte ik meer dan een jaar op een transportschip van het leger. Wij brachten stenen van een steengroeve naar forten. Op dit schip leerde ik varen en vissen.
Na mijn diensttijd kreeg ik het Romeinse burgerrecht. Dat was handig toen ik terugkeerde naar mijn geboortedorp. Hier wilde ik visser worden. Niet iedereen mag zomaar vissen in de rivieren. Hiervoor heb je een Romeinse vergunning nodig. Omdat ik nu Romeins burger ben, kreeg ik deze vergunning.

Opdracht 9

Kies in het onderstaande puzzeltje wie je wilt helpen. Red de paling uit de handen van Brinno of help Brinno juist om de paling in de fuik te krijgen.

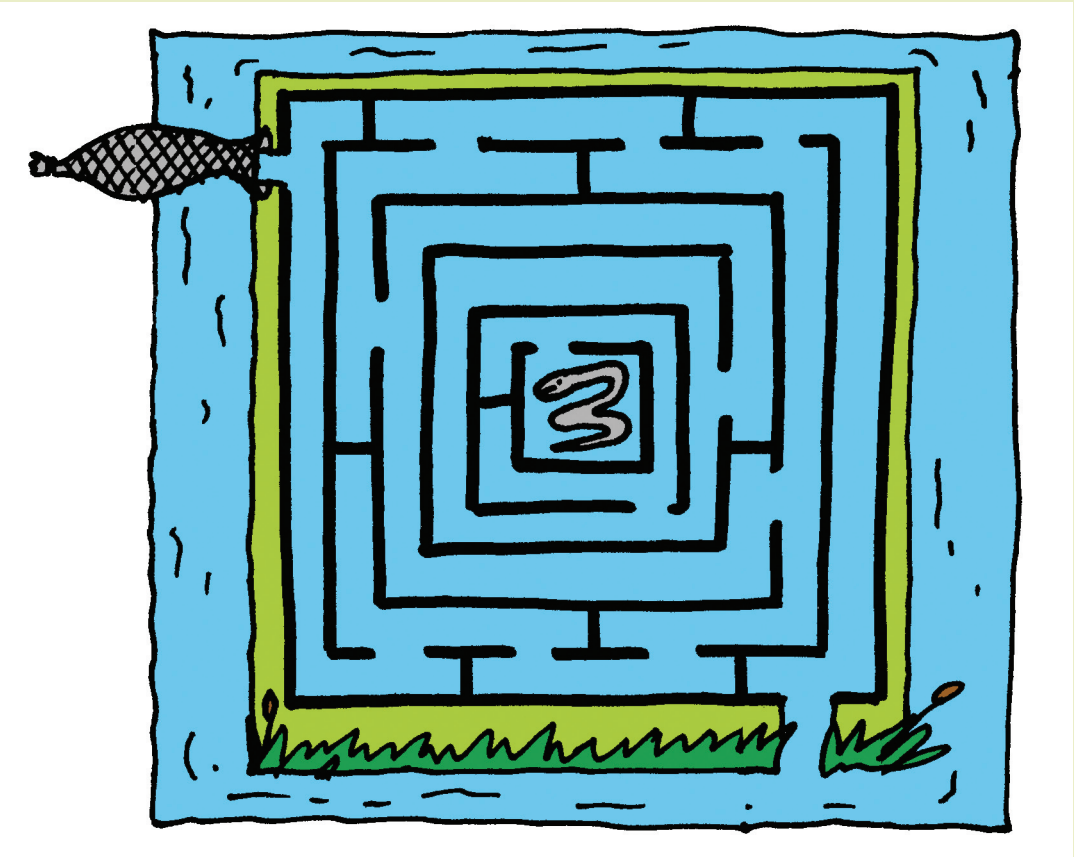

Antwoordblad

Retourtje Romeinen

Opdracht 1

Brittannia	Groot Brittannië (Engeland)
Germania	Duitsland
Belgica	België
Gallia	Frankrijk
Hispania	Spanje
Dacia	Roemenië
Thracia	Griekenland/Bulgarije
Armenia	Armenië
Aegyptus	Egypte
Mauretania	Marokko/Algerije

Opdracht 2

2 *Helm*
3 *Harnas*
5 *Schild*
1 *Speer*
4 *Zwaard*
6 *Sandalen*

Opdracht 3

Weet je waarom het Romeinse leger zo groot moest zijn?
Omdat het Romeinse rijk heel groot was. De Romeinen hadden heel veel soldaten nodig om hun grote rijk te beschermen.

Opdracht 4

De commandant heeft de volgende zaken die een soldaat niet of anders heeft:

- vederbos op de helm
- staf van wijnrank i.p.v. een speer
- ovaal/ rond schild i.p.v. een rechthoekig/ vierkant schild.
- scheenplaten
- zwaard aan de linkerkant, bij soldaat rechts
- andere 'rok' (tunica)

Opdracht 5

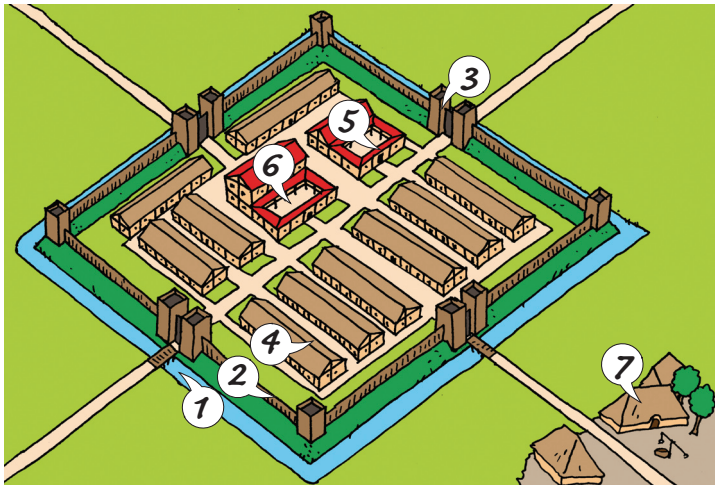

Opdracht 6

Romein	*Germaan*
glas	graan
wijn	kaas
olielamp	vis
mantelspeld	leer

Opdracht 7

Romeinse namen	*Nederlandse namen*
Castellum	Kasteel
Stratum	Straat
Fornus	Fornuis
Saccus	Zak
Porta	Poort
Tegula	Tegel
Murus	Muur
Scola	School
Camera	Kamer

Opdracht 8

3 *Bataven*
1 *Friezen*
2 *Canninefaten*

Colofon

Uitgave Legermuseum, 2004
Samenstelling Jeroen Punt, educator Legermuseum
Illustraties Auke Herrema
Vormgeving Fabrique
Met dank aan A. C. Harshagen, P. L. Visser

Voor meer informatie over Romeinen www.gemina.nl
Dit lespakket kunt u downloaden vanaf www.legermuseum.nl

Antwoordenblad

Romeinen

Het Romeinse rijk

1. Wat is een keizerrijk?

Een land, bestuurd door een keizer.

2. Wie was Augustus? Zou daar de naam van de achtste maand vandaan komen, denk je?

De eerste Romeinse keizer. Ja.

3. Wat is een forum? Is er bij jou in de buurt ook een 'forum'?

Een groot marktplein. Ja.

4. Wat gebeurde er in het Colosseum? Welk (soort) gebouw zou je een 'colosseum-van-deze-tijd' kunnen noemen?

Een gebouw waar gladiatorengevechten plaatsvonden. De arena?

5. Hoe kan het dat we veel weten over de oude Romeinen?

Omdat er veel Romeinse voorwerpen, gebouwen en geschriften bewaard zijn gebleven.

Gladiatoren

6. Zou jij graag kijken naar een gladiatorengevecht? Waarom wel/niet?

Eigen mening (geen vast antwoord)

7. Maak de zinnen af. Kies uit: drietand, kort zwaard, schild, net.

Een retarius vocht met een drietand en een net. Een secutor vocht met een kort zwaard en een schild.

8. Was een gladiatorengevecht altijd op leven en dood? Zo nee, wanneer wel en wanneer niet?

Nee. Het publiek bepaalde dat.

Gladiatorenschool

9. Wat waren de meeste gladiatoren?

Slaven, misdadigers of krijgsgevangenen.

10. Waar kun je de gladiatoren tegenwoordig mee vergelijken?

Schermers, boksers, zwaardvechters.

11. Hoe zag het leven in een gladiatorenschool eruit?

Overdag trainen, 's nachts opgesloten slapen in hun cellen.

12. Waarom wilde elke gladiator het liefst een 'rudis' winnen?

Omdat hij dan werd vrijgelaten.

Races & baden

13.Wat bekeken de Romeinen in het circus? Wat bekijken wij in het circus?

Strijdwagenraces.

14.Hoe zagen de strijdwagens er uit?

Kleine karretjes met twee wielen, die door twee of vier paarden werden voortgetrokken.

15.Zou jij 'wagenmenner' willen zijn? Waarom wel/niet?

Eigen mening (geen vaststaand antwoord)

16.Wat deden de Romeinen in de baden?

Baden in warm en koud water, oefenen, eten, drinken en kletsen.

17.Wat heeft olijfolie met de Romeinse baden te maken?

Romeinse huizen

18.Wat kun je zeggen over de Romeinse huizen van de armen?

De armen woonden in hoge flatgebouwen, zonder water, keuken of wc.

19.En wat kun je zeggen van de Romeinse huizen van de rijken?

De rijken hadden een tweede huis op het platteland. Deze villa had een tuin, een binnenhof, cv en stromend water.

Romeins voedsel

20.Wat aten arme Romeinen?

Ze aten eenvoudige dingen, zoals brood en pap.

21.Wat is een eetfestijn?

Luxe maaltijden met bijvoorbeeld flamingo gevuld met dadels, waar rijke Romeinen op kussens om de tafel lagen.

Romeinse mode

22.Wat droegen Romeinse mannen?

Tunieken en toga's.

23.Hoe kon je 'belangrijke mannen' herkennen?

Aan hun toga's met paarse streep.

24.Waarom kregen jongens als ze veertien waren een speciale toga?

Omdat ze dan volwassen waren.

25.Wat droegen Romeinse vrouwen?

Lange jurken met daaronder tunieken.

26.Wat droegen Romeinse meisjes?

Hetzelfde als hun moeder.

Naar school

27.Wie mochten er in de Romeinse tijd naar school?

Jongens van rijke families.

28.Wat leerden ze op school?

Tellen, rekenen, lezen en schrijven.

29.Wat is een stilet?

Een puntige, metalen pen om letters in was mee te schrijven.

30.Wat gebruikten de leerlingen in plaats van een schrift?

Een houten bord besmeerd met was.

Het Romeinse leger

31.Wat is een legioensoldaat?

Een gewone soldaat die moest lopen.

32.Wat droeg een legioensoldaat?

Een wollen tuniek met daarover een harnas.

34 Wat maakte het leven van een legioensoldaat gevaarlijk en hard?

Ze vochten en legden heel verre afstanden af met zware lasten op hun rug.

Goden en Tempels

34.Wat deden de Romeinen in de tempels?

Bidden en offeren.

35.Schrijf over en maak af:

Bacchus was de god van de wijn

Jupiter was de god van de donder en de bliksem, koning der goden.

Mars was de god van de oorlog

Venus was de godin van de liefde

Vesta was de godin van het haardvuur.

Terug in de Tijd

De Romeinen

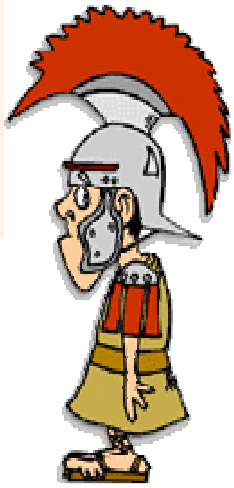

© 2006, Parasol N.V. België

Inhoudsopgave

Het Romeinse Rijk	3—4
Gladiatoren	5
Gladiatorenschool	6—7
Races en baden	8
Romeinse huizen	9
Romeins voedsel	10
Romeinse mode	11—12
Naar school	13
Het Romeinse leger	14—15
Goden en tempels	16
Woordenlijst en register	17—18

Het Romeinse Rijk

Rome ken je misschien als de hoofdstad van Italië.
Maar **2000 jaar geleden** was Rome het centrum van een groot en machtig **keizerrijk.**

De donkergroene gebieden vormden 2000 jaar geleden het Romeinse Rijk.

De Romeinen heersten over Italië, over bijna heel Europa en over delen van Afrika en Azië.

Dit is een standbeeld van Augustus, de eerste Romeinse **keizer.**

Rome was de grootste stad van het rijk.
Er woonden ongeveer 1 miljoen mensen.

De ruïnes van het forum in Rome.

Het **forum** in Rome was een groot marktplein. Eromheen stonden **tempels** en gebouwen van de **regering.**

In het Colosseum in Rome vonden gevechten tussen **gladiatoren** plaats. Er konden wel 50.000 mensen in dit grote gebouw.

We weten veel over de oude Romeinen omdat er veel voorwerpen bewaard zijn gebleven, zoals dit **mozaïek** van een gevecht tussen **gladiatoren.**

Oud-Romeinse munten zijn nog overal in de landen van het vroegere Romeinse Rijk te vinden.

Gladiatoren

Op feestdagen wilden de Romeinen zich amuseren. Zo keken ze graag naar gevechten tussen gladiatoren. Daarin vocht men tot de **dood,** maar de Romeinen vonden het geweldig!

De gladiatoren liepen de **arena** in en paradeerden voor de **keizer.**. Dan begon het gevecht. Er bestonden verschillende gladiatoren die met verschillende wapens vochten.

Een **retarius** vocht met een **drietand** en een net. Hij vocht bijvoorbeeld tegen een **secutor** die een kort zwaard en een schild had.

Men vermoedt dat het publiek besliste hoe het gevecht eindigde. Als ze met een duim in hun keel prikten, moest de verliezer worden gedood, als ze hun rechterarm omhoogstaken en hun vinger strekten, mocht de verliezer in leven blijven.

Gladiatorenschool

De meeste gladiatoren waren **slaven**, misdadigers of **krijgsgevangenen.** Er waren ook vrouwelijke gladiatoren. De gladiatoren werden naar een speciale school gestuurd om te **leren vechten.**

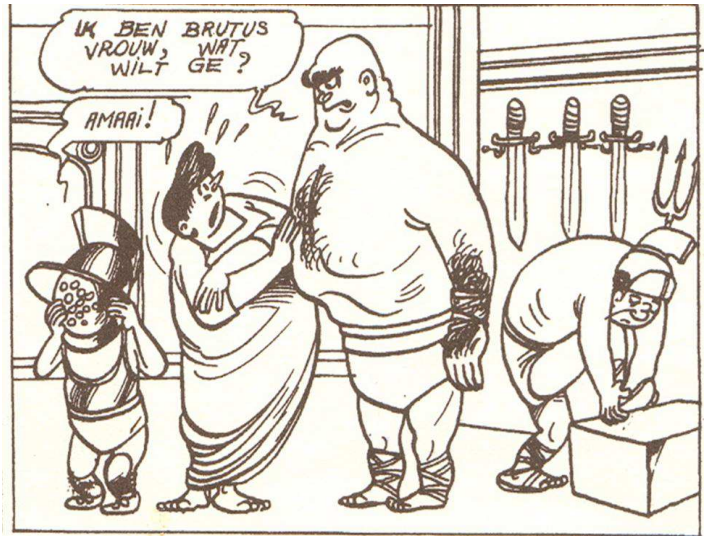

De gladiatoren kregen les van een meester. Dat was een oude gladiator die niet meer hoefde te vechten. De meesters waren heel streng.

De gladiatoren trainden elke dag hun spieren. Ze oefenden ook gevechten met zware, houten trainingszwaarden. ‘s Nachts werden ze opgesloten in hun cellen. Als ze probeerden te ontsnappen, werden ze in de gevangenis van de school gestopt, waar ratten leefden!

Romeinse voorwerpen van de gladiatoren

Een **helm** zoals deze beschermde het hoofd van de gladiator...maar veel zag hij dan niet!

Dit is een **retarius** met zijn drietand, een lange speer met drie scherpe punten. Met een drietand **stak** men zijn tegenstander.

Als een gladiator won, kreeg hij **geld** en een palmtakje.

Soms wonnen ze een **lauwerkrans** om op hun hoofd te dragen.

De beste prijs was de **rudis**, een houten zwaard. Dat betekende dat de gladiator werd **vrijgelaten**!

Races en baden

De Romeinen vonden het ook leuk om naar het **circus** te gaan en er te kijken naar **strijdwagenraces.**
Strijdwagens waren kleine karretjes met twee wielen die door twee of vier paarden werden voortgetrokken. De races vonden plaats in een grote, ovale renbaan.
De strijdwagens gingen heel snel en vele **wagenmenners** werden tijdens de race gewond of gedood. Maar de beloning was de moeite waard, de winnaar werd als een superheld behandeld.

Ook baden vonden de Romeinen heel belangrijk. De publieke baden waren voor iedereen toegankelijk. De mensen genoten er van warm en koud water, deden er oefeningen en roddelden er.

Romeinse huizen

Een Romeinse villa

De rijke Romeinen hadden een groot huis in de stad en een **villa** op het platteland.

De arme mensen woonden in kleine flats. De flatgebouwen waren tot zes verdiepingen hoog, waren niet stevig gemaakt en

brandden soms af. In de flats was meestal geen stromend water, geen keuken en zelfs geen toilet. De armen moesten water halen bij de fonteinen en goedkoop, warm eten kopen in de winkels.

De huizen en villa's van de rijken hadden een binnenhof of een tuin. Hier was wel stromend water en **centrale verwarming.**

Men verlichtte zijn huis met lampen van klei of metaal. Een wiek (een stukje touw) werd in olijfolie gedrenkt en dan aangestoken.

Romeins voedsel

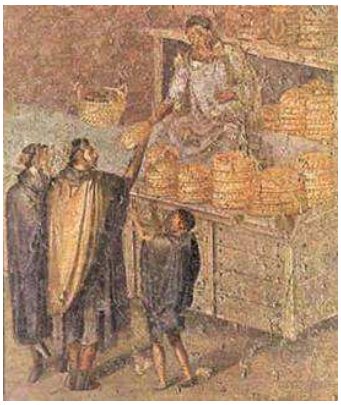

De arme Romeinen aten eenvoudig voedsel, zoals brood en pap. De rijke Romeinen organiseerden vaak **eetfestijnen** waar bijvoorbeeld gevulde hazelmuis of flamingo met dadels werd geserveerd!

Een diner begon al in de late namiddag. Het was de belangrijkste maaltijd. Rijke Romeinen lagen op kussens om de tafel en aten met hun vingers.

De **slaven** brachten voedsel en ruimden de tafel af.

In rijke gezinnen kookten de slaven. De keuken was goed uitgerust en het voedsel werd boven een fornuis met brandend hout of houtskool bereid.

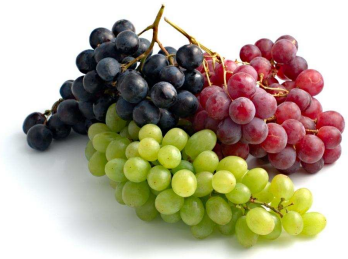

Romeinen dronken vooral water of wijn gemengd met water. Zelfs de armen dronken wijn.

Romeinse mode

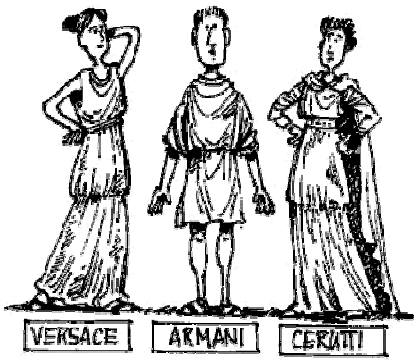

De Romeinen droegen **eenvoudige kleren,** die comfortabel en los zaten als het heet was. De meeste kleren waren gemaakt van **linnen** of **wol.**
Alle Romeinen droegen leren sandalen, zodat hun voeten fris bleven. De mannen droegen **tunieken** om te werken en te slapen. Bij speciale gelegenheden droegen ze lange witte jurken, **toga's** genoemd. Belangrijke mannen droegen toga's met een paarse streep.

Jongens droegen net als mannen tunieken. Als ze 14 jaar waren, kregen ze een speciale witte toga als teken dat ze volwassen waren.

De vrouwen droegen lange jurken met daaronder tunieken. De meisjes droegen hetzelfde als hun moeders. Rijke en arme Romeinse vrouwen droegen juwelen en make-up.

Romeinse voorwerpen uit het dagelijks leven

De Romeinen gebruikten **steelpannen,** bijvoorbeeld van brons.

Kruiden en specerijen moesten de slechte smaak van **bedorven** voedsel verbergen.

Deze Romeinse beker is van **glas.** Bekers werden ook van zilver en klei gemaakt.

Veel vrouwen droegen oorbellen en gebruikten as als oogschaduw.

Rijke mensen gebruikten **ivoren kammen.** Arme mensen gebruikten kammen van hout en been.

Dit is een Romeinse tandenstoker. Met de onderkant maakte men de oren schoon.

Naar school

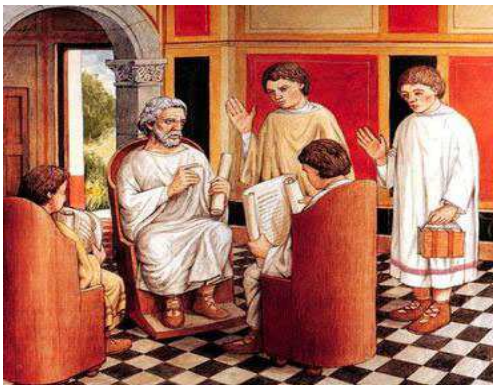

De Romeinse kinderen **werkten** in plaats van naar school te gaan. De meisjes hielpen meestal hun moeder thuis. De jongens van rijke families gingen vanaf 6 jaar naar school.
De lessen begonnen ‘s ochtends vroeg en duurden tot ‘s middags. De jongens leerden tellen, rekenen, lezen en schrijven.
De Romeinen spraken en schreven **Latijn**. De meeste Latijnse letters bestonden uit rechte lijnen. Zo konden ze gemakkelijk in steen of was worden gegraveerd.

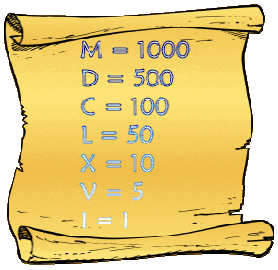

De Romeinen gebruikten letters als cijfers, zoals een V voor 5 en een C voor 100. Die cijfers zie je nu nog soms op klokken en horloges.

Kinderen oefenden het schrijven door op een houten bord besmeerd met was te krassen.
Een **stilet** was een puntige, metalen pen om letters in was te schrijven.

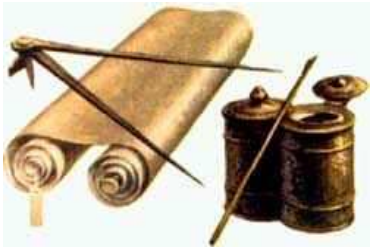

Het Romeinse leger

Het **Romeinse leger** was het grootste en beste ter wereld. Het veroverde nieuwe landen, verdedigde de **grenzen** van het **keizerrijk** en bewaarde de vrede. Men sloot zich 20 tot 25 jaar aan bij het leger.

Gewone Romeinse soldaten werden legioensoldaten genoemd. Hun leven was gevaarlijk en hard. Ze vochten niet alleen, ze legden ook heel verre afstanden af met zware lasten op hun rug.

Een legioensoldaat droeg een wollen tuniek met daarover een harnas. Om het warm te hebben, droeg hij soms een dikke mantel en stopte hij zijn sandalen vol wol en vacht.

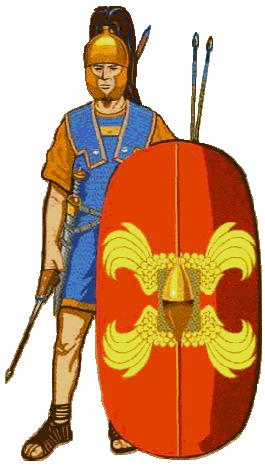

Legioensoldaten hadden schilden en scherpe speren, **pilums** genoemd.

Romeinse voorwerpen van het leger

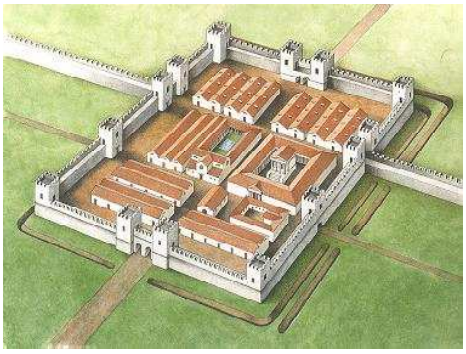

Soms verbleef het leger lange tijd op één plek en bouwden de soldaten er een fort.

Legioensoldaten droegen **metalen helmen**.

Dit korte zwaard is een **gladius**. Het woord **gladiator** is daarvan afgeleid.

Deze **dolk** was aan twee kanten vlijmscherp.

Goden en tempels

In het oude Rome werden veel **goden en godinnen** aanbeden. De Romeinen bouwden grote **tempels** ter ere van hun goden.
Elke tempel werd voor een bepaalde god of godin gebouwd. In de tempel stond een beeld van die god. De Romeinen beschouwden de tempel als het huis van de god.
De Romeinen konden in de tempel gebeden opzeggen. Soms lieten ze **offers** voor de goden achter.

In elk Romeins huis stond een **altaar.** De families baden elke dag voor de goden die voor hun huizen zorgden, zoals Vesta, de godin van het haardvuur.

Jupiter was de **koning van de goden.**
Mars was de god van de oorlog.
Venus was de godin van de liefde.

Woordenlijst

Altaar: een plaats waar de goden worden aanbeden.
Arena: het midden van het Colosseum
Centrale verwarming: verwarmingssysteem met een vuur in een buitenmuur van een huis. De hitte werd naar een open ruimte onder de vloer getrokken en verwarmde dan door de vloer en de muren de kamers.
Circus: renbaan voor strijdwagens.
Drietand: een lange speer met drie tanden.
Forum: het marktplein in een Romeinse stad.
Gladiatoren: mannen (of vrouwen) die vochten om de Romeinen te amuseren.
Grenzen: lijnen die landen of gebieden van elkaar scheiden.
Ivoor: stof waaruit de slagtanden van een olifant bestaan.
Keizer: de persoon die over een keizerrijk heerst.
Krijgsgevangenen: mensen die tijdens een oorlog worden gevangengenomen.
Latijn: de taal van de Romeinen.
Linnen: stof die wordt gemaakt van vlasgaren.
Mozaïek: patroon gemaakt van heel kleine stukjes tegels of stenen.
Offers: geschenken van de mensen aan de goden

Vervolg woordenlijst

Regering: de mensen die een land besturen.
Retiarius: gladiator die vocht met een drietand en een net.
Secutor: gladiator die vocht met een kort zwaard en een schild.
Slaven: mensen die eigendom zijn van andere mensen en voor hen moeten werken.
Strijdwagens: karretjes met twee wielen die werden voortgetrokken door paarden.
Tempels: gebouwen waarin goden worden vereerd.
Toga's: lange, loshangende jurken die de Romeinse mannen droegen.
Tunieken: eenvoudige kleren die leken op jurken met korte mouwen.
Villa: groot huis op het platteland.
Wagenmenners: de mensen die de strijdwagens bestuurden.